

LALMI EKIN YERLARINING NORMATIV QIYMATINI ANIQLASH USULLARI

Niyazov Sherali Narzullayevich

“O'zdavyerloyiha” DILI mustaqil izlanuvchisi

ORCID ID: 0009-0005-8893-0441

Annotatsiya. Mazkur maqolada lalmi ekin yerlarning normativ qiymatini aniqlash, ulardan samarali foydalanish, hamda lalmi yer maydonlarining kamayib ketishini oldini olish haqida ma'lumotlar hamda taklif va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: lalmi ekin yerlari, normativ qiymat, lalmi dehqonchilik, adir zonasi, qishloq xo'jaligi, yer solig'i.

Аннотация. В данной статье представлены сведения, предложения и рекомендации по определению нормативной стоимости засушливых пахотных земель, их эффективному использованию, предотвращению истощения засушливых земель.

Ключевые слова: засушливые земли, нормативная стоимость, засушливые земли, горная зона, сельское хозяйство, земельный налог.

Abstract. This article provides information, suggestions and recommendations on determining the standard value of dry land, their effective use, and prevention of the depletion of dry land.

Key words: dry land, normative value, dry farming, hilly zone, agriculture, land tax.

Kirish: Yer yuzasidagi umumiy yer maydonining atigi 10 foizi atrofiga intensiv qishloq xo'jalik maxsulotlari yetishtirib kelinmoqda. So'ngi yillarda Respublikamizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy va ijtimoiy islohatlar natijasida so'nggi 5 yilda sug'oriladigan yerlar maydoni 0,16 gektardan 0,10 gektargacha kamayganligi aniqlangan. Hozirgi kunda Respublikamizda 3,3 mln gektar sug'oriladigan yerlarida qishloq xo'jaligi ekinlari yetishtiriladi. Iqlim o'zgarishi natijasida yer yuzida havo haroratini ko'tarilishi oqibatida cho'llanish jarayoni sezilarli darajada ko'payishi, sug'orish suvlarining yildan-yilga kamayishi natijasida insoniyat oldida suvsizlik (lalmikor) sharoitida qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirish masalasini qo'yimoqda. Shunday ekan aholini sifatli qishloq xo'jalik maxsulotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirish uchun mavjud sug'oriladigan yerlardan intensiv foydalanish tizimini joriy etish bilan birgalikda lalmikor yerlardan foydalanish samaradorligini oshirish davr talabi bo'lib hisoblanadi [7;].

Respublikamizda bugungi bozor iqtisodiyoti sharoitlariga mos holda yer tuzish, yer kadastri va yer monitoringi ma'lumotlarini integratsiyalash, yer munosabatlarini takomillashtirish orqali agrar sohada yerlardan maqsadli va samarali foydalanishni tashkil etishga qaratilgan keng ko'lamlı chora-tadbirlar amalga oshirilib, ijobiy natijalarga erishilmoqda [6;]. Xususan, 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida «...yangi va foydalanishdan chiqqan 464 ming gektar maydonni o'zlashtirish, ilm-fan va innovatsiyaga asoslangan agroxizmatlar ko'rsatish tizimini takomillashtirish, agrosanoat korxonalarini xom ashyo bilan ta'minlash va ishlab chiqarish hajmini 1,5 baravar oshirish» kabi muhim strategik vazifalar sifatida belgilab berilgan.

Shu nuqtai nazardan lalmi yerlarni normativ qiymatini baholash uslubiyatini takomillashtirish bugungi kundagi muhim vazifalardan biri bo'lib hisoblanadi [1;].

Materiallar va uslublar. Tadqiqot obyekti sifatida Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani Sharq Yulduzi nomli massiv hududidagi lalmi yer maydonlari tanlab olingan. Tajriba tahlil ishlarini bajarish jarayonida tizimli tahlil, monografik, tahliliy taqqoslash, elektron raqamli texnologiyalar va dasturiy ta'minotidan foydalanilgan.

Natijalari va munozara. Bugungi kunda lalmi yerlarning me'yoriy qiymati aniqlash mexanizmida normativ qiymati ko'paygan holatlar bo'yicha kelib tushgan murojaatlar, xususan obyektiv va

subyektiv sabablar tufayli ayrim statistik ma'lumotlarning noto'g'ri yuritilishiga olib kelish holatlari mavjudligi barchamizga ma'lum.

O'zbekiston Respublika Prezidentining 2019 y 17 iyundagi «Qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida» 5742-sonli Farmoniga [3] ko'ra qishloq xo'jaligida foydalanishdan chiqib ketgan sug'oriladigan yerlar, shuningdek, lalmi va o'rmon fondi yerlarining meliorativ holati va suv ta'minotini yaxshilash maqsadida davlat dasturlari doirasida keng ko'lamlı irrigatsiya va melioratsiya tadbirlari amalga oshirish ko'zda tutilgan.

Lalmi hududlardan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlar rejasi tasdiqlangan. Quyidagilar:

- lalmi hududlarda suv tejoychi texnologiyalarni joriy etish;
- sug'oriladigan va lalmi yerlar, tog' va tog'oldi hamda cho'l-yaylov hududlarining tuproq unumdorligini oshirish, suv va boshqa tabiiy resurslardan samarali foydalanish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish;

- yer osti suv zaxiralaridan samarali foydalanish;
- davlat-xususiy sheriklik shartlari asosida lalmi va yaylov yerlarni foydalanishga kiritish maqsadida, yaroqsiz suv quduqlari, sug'orish nasoslari, irrigatsiya va melioratsiya tarmoqlarini ta'mirlash yoki ularni yangidan barpo etish;

- suv omborlari tarmog'ini kengaytirish hisobidan lalmi yerlarni foydalanishga kiritish. Bunda asosiy e'tiborni sel suv omborlari va sun'iy suv havzalarini qurishga qaratish.

- suv tanqis, qishloq xo'jaligi ekinlarini yetishtirish va foydalanishga kiritish imkoniyati bo'lmagan yerlarda tayyor zamonaviy issiqxonalarni xorijiy investorlar hamda xorijiy moliya institutlarini jalb qilgan holda qurib, tayyor holda lizingga berish bo'yicha tizimli choralar amalga oshirish nazarda tutilgan [4].

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 18-avgustdagi «Qishloq xo'jaligi ekin maydonlarining normativ qiymatini aniqlash tizimini takomillashtirish to'g'risida»gi 235-son qaroriga asosan [2;] Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani bo'yicha 2025-yil uchun jami: 13169,7 gektar lalmi yer maydoni va 363 ta lalmi yerdan foydalanuvchi bo'lib, 17 042 478 ming so'm miqdorda normativ qiymat aniqlandi.

Biz tomonimizdan 2025-yil uchun Qashqadaryo viloyati

Qashqadaryo viloyati Yakkabog‘ tumani Sh.Yulduzi nomli massivda joylashgan lalmi yerdan foydalanuvchilarining lalmi yer maydonlarining normativ qiymati.

T/r	Qishloq xo‘jaligi tovar ishlab chiqaruvchilarining nomi	Joylashuv manzili (Massiv)	INN (STIR)	Kadastr raqami	Ixtisosligi	Lalmi haydalma yerlar		
						1 ga yerning normativ qiymati, ming so‘m	Maydoni, ga	Umumiy narxi, ming so‘m
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Баҳор Агро Инвест	Sh.Yulduzi	304460794	18:11:00017678	Paxta-g‘allach	678,7	115	78055,0
2	ASADBEK JONIBEK INVEST OK	Sh.Yulduzi	304658260	18:11:00000287	Bog‘dorchilik	707,0	6	4242,1
3	ABDUSAID JOBBOROVICH	Sh.Yulduzi	205298879	18:11:00016050	Bog‘dorchilik	707,0	6,5	4595,6
4	ХИДИРОВ ЭРКИН ТУРДИАЛИЕВИЧ	Sh.Yulduzi	301027415	18:11:00000912	Bog‘dorchilik	707,0	4,82	3407,8
5	НОРАЛИЕВ ХОНДАМИР	Sh.Yulduzi	205319938	18:11:00018892	Chorvachilik	650,5	4,3	2797,0
6	SOBIROV AKMAL NORQOBILOVICH	Sh.Yulduzi	303525094	18:11:00010459	Chorvachilik	650,5	38	24717,4
7	УКИЛОН-ДУЛТА	Sh.Yulduzi	205020100	18:11:00010427	Chorvachilik	707,0	52,82	37344,8
8	ERGASH YULDOSH BOG‘I	Sh.Yulduzi	204875192	18:11:00010420	Chorvachilik	678,7	17,1	11606,4
9	MURODILLA SA‘DULLA HAMKOR	Sh.Yulduzi	305676334	18:11:00010413	G‘allachilik	707,0	37	26159,7
10	ХОННАЗАРОВ ШЕРМУХАММАД АБД	Sh.Yulduzi	206093137	18:11:00019430	Chorvachilik	707,0	91	64338,8
11	BOZAROV NEMAT BOYNAZAROVICH	Sh.Yulduzi	303525879	18:11:00010415	G‘allachilik	698,5	34,9	24378,9
12	QOBILCHIN KISHMISHLARI	Sh.Yulduzi	307944838	18:11:00000272	Bog‘dorchilik	650,5	42,8	27839,6
13	YAKKABOG TUMAN AFGONISTON VE	Sh.Yulduzi	201639954	18:11:00000586	Bog‘dorchilik	707,0	3	2121,1
13	Hudud jami					687,5	453,24	311604,4

2-rasm Normativ qiymatni hisoblash jarayoni

Yakkabog‘ tumani Sh.Yulduzi nomli massivda jami 453,2 gektar lalmi yer maydoni va 13 ta lalmi yerdan foydalanuvchilari bo‘lib, 311 604 ming so‘m miqdorda normativ qiymat aniqlandi.[5;].

Biz tomonimizdan taklif etilayotgan Dastur avtomatik tarzda normativ qiymatni aniqlaydi hamda Davlat soliq qo‘mitasining «Tashqi manbaa resurs» portaliga bog‘langan va ma‘lumotlarni onlayn uzatish imkonini beradi. Bu esa ma‘lumot almashish integratsiyalashish imkoniyatini oshiradi.

Xulosa: Lalmi yerdan foydalanishni tashkil etish tizimini bugungi holatini kuzatish va shu asosda bunday maydonlardan foydalanishni tashkil etish tizimini bugungi bozor munosabatlariga mos ravishda takomillashtirish Qashqadaryo viloyati uchun ham muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Lalmi ekin yerlardan foydalanishni tashkil etishning bugungi tizimini kuzatish va o‘rganish uchun viloyat yoki ma‘muriy tuman chegarasidagi mavjud lalmi ekinzorlarni foydalanishga tortilish darajasi va ulardan foydalanishda olinayotgan hosildorlik, mehnat unumdorligi, fermer xo‘jaliklarining rentabillik darajasi ko‘rsatkichlaridan foydalanish ijobiy samara beradi.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28. 01.2022 yildagi PF-60-son "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 18-avgustdagi "Qishloq xo'jaligi ekin maydonlarining normativ qiymatini aniqlash tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 235-son qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 y 17 iyundagi «Qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida» 5742-sonli farmoni.
4. Sharopov R.N. «Innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali lalmi yerlarni monitoring qilish ishlarini takomillashtirish» (Qashqadaryo viloyati misolida): Q.x.f.f.d. (PhD) dissertatsiya. Toshkent-2022.
5. "O'zdavyerloyiha" DILI "Qashvilyerloyiha" bo'linmasi ma'lumotlari.
6. www.lex.uz
7. <https://www.fao.org/food-agriculture-statistics/data-release/data-release-detail>